

Nr 13.

Ankom till riksdagens kansli den 17 februari 1939 kl. 2 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 65 § lagen den 14 juni 1918 (nr 422) om fattigvården m. m.

Genom en den 20 januari 1939 dagtecknad proposition, nr 45, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden, föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

1) L a g

angående ändrad lydelse av 65 § lagen den 14 juni 1918 (nr 422) om fattigvården.

Härigenom förordnas, att 65 § lagen den 14 juni 1918 om fattigvården skall erhålla följande ändrade lydelse:

65 §.

Anspraak på ersättning för fattigvårdskostnad av understödstagare eller av försörjningspliktig, som i 3 § sägs, må icke bifallas, där den ersättningsskyldige genom att återbetala kostnaden eller någon del därav kan antagas komma att sakna nödiga medel till underhåll för sig och de sina eller eljest synnerliga skäl tala mot bifall till ersättningsanspråket.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1939.

Fråga om skyldighet att utgiva ersättning för fattigvårdskostnad, vilken belöper å tid efter nämnda dag, må utan hinder av beslut, som meddelats före samma dag, upptagas till ny prövning samt avgöras med tillämpning av bestämmelserna i 65 § i dess lydelse enligt denna lag.

2) L a g

angående ändrad lydelse av 68 § 2 mom. lagen den 6 juni 1924 (nr 361) om samhällets barnavård och ungdomsskydd (barnavårdsdag).

Härigenom förordnas, att 68 § 2 mom. lagen den 6 juni 1924 om samhällets barnavård och ungdomsskydd (barnavårdsdag) skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives:

68 §.

2 mom. För kostnaden — — — barnets föräldrar.

Anspraak på ersättning för kostnad, som här sägs, må ej bifallas, där den ersättningsskyldige genom att återbetala kostnaden eller någon del därav kan antagas komma att sakna nödiga medel till underhåll för sig och de sina eller eljest synnerliga skäl tala mot bifall till ersättningsanspråket.

Make, som — — — ersätta kostnaden för barnet.

Har barn — — — för barnet.

Anspraak på ersättning för kostnad, som i tredje och fjärde styckena sägs, må ej bifallas, där synnerliga skäl tala mot bifall till ersättningsanspråket.

I fråga — — — om fattigvården.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1939.

Fråga om skyldighet att utgiva ersättning för kostnad, vilken belöper å tid efter nämnda dag, må utan hinder av beslut, som meddelats före samma dag, upptagas till ny prövning samt avgöras med tillämpning av bestämmelserna i 68 § 2 mom. i dess lydelse enligt denna lag.

3) Lag

angående ändrad lydelse av 17 § lagen den 18 juni 1937 (nr 383) om förskottering av underhållsbidrag till barn.

Häri genom förordnas, att 17 § lagen den 18 juni 1937 om förskottering av underhållsbidrag till barn skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges:

17 §.

För lämnat — — — gentemot fadern.

Rätten att återkräva bidragsförskott må av barnavårdsnämnden eftergivas, där den underhållsskyldige genom att återbetala förskottet eller någon del därav kan antagas komma att sakna nödiga medel till underhåll för sig och de sina eller eljest synnerliga skäl tala mot återkrävande av förskottet.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1939.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för de i propositionen framlagda lagförslagen, får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas här nedan, hänvisa till propositionen.

Civilrättsliga stadganden rörande barns underhållsskyldighet mot föräldrar återfinnas i 16 § lagen den 11 juni 1920 om barn i äktenskap och 6 § lagen den 14 juni 1917 om barn utom äktenskap. Enligt båda dessa lagbud åligger det barn att i mån av förmåga giva skäligt underhåll till fader eller moder, som av sjukdom eller annan dylik orsak är ur stånd att själv försörja sig. Jämlikt 13 § lagen den 14 juni 1917 om adoption har adoptivbarn samma plikt att underhålla adoptant som barn i äktenskap har i förhållande till föräldrar.

Att märka är, att nu omförmälda tre stadganden även innehålla bestämmelser om skyldighet för föräldrar och adoptant att giva underhåll till barn och adoptivbarn.

På den civilrättsliga underhållsskyldigheten grunda sig vissa i lagen den 14 juni 1918 om fattigvården intagna stadganden av offentligrättslig natur. Enligt 3 § åligger det sålunda barn att i mån av behov, å ena, samt förmåga, å andra sidan, försörja sina föräldrar, så att de ej falla fattigvården till last. Samma skyldighet åligger adoptivbarn i förhållande till adoptant. Paragrafen innehåller även bestämmelser om skyldighet för föräldrar att försörja sina barn, för make att försörja andra maken samt för adoptant att försörja adoptivbarn. I 63 § första stycket stadgas, att, där fattigvårdssamhälle tillskyndats kostnad för fattigvård, som enligt 1 § lämnats någon, för vilkens försörjning skyldeman eller annan enligt 3 § bort ansvara, fattigvårdsstyrelsen äger att av den, vilken ansvarigheten åligger, uttaga ersättning för denna kostnad, i den mån styrelsen icke finner skäl till eftergift. Jämlikt 65 § må anspråk på ersättning för fattigvårdskostnad av försörjningspliktig, som i 3 § sägs, icke bifallas av de dömande myndigheterna, där den ersättningsskyldige genom att återbetala kostnaden eller någon del därav kan antagas komma att sakna nödiga medel till underhåll för sig och de sina.

Svärson är formellt icke försörjningsskyldig mot svärföräldrar, men en man, som ingått äktenskap före den 1 januari 1921, anses, därest gamla giftermålsbalken alltjämt är tillämplig å hans äktenskap, kunna åläggas att i egenskap av målsman i ekonomiskt avseende för sin hustru bidraga till underhåll av hustruns föräldrar (se kammarrättens årsbok 1927, avd. II, ref. nr 9). Då för äktenskap enligt äldre rätt samt för äktenskap, å vilka nya giftermålsbalken äger tillämpning, olika regler gälla i fråga om makars egendom, ansvarigheten för gäld samt rätt att vid utmätning undantaga egendom, gestaltar sig i praktiken gift dotters underhållsskyldighet mot föräldrar i allmänhet annorlunda, om hon ingått äktenskap före 1921 års ingång än om hon gift sig efter denna tidpunkt. Enligt 5 kap. 2 § nya giftermålsbalken äro makar pliktiga att var efter sin förmåga bidraga till familjens underhåll. I ett fattigvårdsmål (referat i kammarrättens årsbok 1925, avd. II, ref. nr 8) har vid bedömandet av den ena makens förmåga att betala viss fattigvårdskostnad, för vilken denne make ensamt skulle svara, hänsyn tagits till den andra makens skyldighet och förmåga att lämna bidrag till makarnas underhåll.

Beträffande makes underhållsskyldighet mot andra makens barn finnas civilrättsliga bestämmelser i lag av den 11 juni 1920. Däri stadgas, att, om make under sin vårdnad har barn i tidigare gifte eller utom äktenskap, den andra maken så länge äktenskapet består är jämte förstnämnda make skyldig att efter sin förmåga bidra till barnets underhåll. Enligt 13 § lagen om adoption har adoptants make den underhållsskyldighet mot adoptivbarnet, som åligger make mot andra makens barn. Offentlighetsrättsliga bestämmelser i förevarande ämne finnas i 3 § fattigvårdslagen, vari föreskrives, att make under de i nyssnämnda lag av år 1920 angivna förutsättningarna är skyldig att efter sin förmåga försörja barnet, så att det ej faller fattigvården till last. Är adoptant gift, har hans make den försörjningsplikt gentemot adoptivbarnet, som, på sätt nyss omförmälts, åligger make gentemot andra makens barn.

63 och 65 §§ fattigvårdslagen äga tillämpning jämväl i fråga om fattigvårdssamhälles rätt att utfå ersättning i nyss omförmälda fall.

Jämlikt 68 § 2 mom. tredje stycket lagen den 6 juni 1924 om samhällets barnavård och ungdomsskydd (barnavårdslag) är make, som enligt lag är underhållsskyldig mot andra makens barn eller adoptivbarn, då barnavårdsnämnd omhändertagit barnet, skyldig att efter sin förmåga ersätta kostnaden för barnet. Härvid säges, i motsats till vad fallet är i 63 § fattigvårdslagen, intet därom, att anspråk på dylik ersättning kan eftergivnas, men hinder läser icke föreligga mot att så sker.

Enligt första stycket i 68 § 2 mom. äger barnavårdsnämnden uttaga ersättning för kostnaden för omhändertaget barn under sexton år av barnets föräldrar och jämlikt andra stycket i samma moment må anspråk på ersättning för sådan kostnad ej bifallas, där den ersättningsskyldige genom att återbetala kostnaden eller någon del därav kan antagas komma att sakna nödiga medel till underhåll för sig och de sina. I fjärde stycket av 2 mom. föreskrives slutligen, att, då barn, som omhändertagits för skydds-
uppfostran, åtnjutit sådan efter fyllda sexton år, föräldrarna äro skyldiga att efter sin förmåga utgiva ersättning för kostnaden för barnet.

I anledning av tre vid 1936 års riksdag väckta motioner (II: 188 och II: 350 av fru Nordgren m. fl. samt II: 370 av herr Nyblom) hemställde riksdagen på förslag av andra lagutskottet (utlåtande nr 36) i skrivelse den 25 april 1936 (nr 186), att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning dels angående möjligheten och lämpligheten att vidtaga sådan ändring i 65 § fattigvårdslagen, att anspråk på ersättning av barn för fattigvård, som lämnats deras föräldrar, icke måtte bifallas, då synnerliga skäl talade mot bifall till ersättningsanspråket, dels ock angående möjligheten och lämpligheten att vidtaga sådana ändringar i 65 § fattigvårdslagen och 68 § 2 mom. barnavårdslagen, att anspråk på ersättning av make för vård, som lämnats den andra makens barn, icke måtte bifallas, då synnerliga skäl talade mot bifall till ersättningsanspråket.

Vid 1937 års riksdag väcktes ett flertal motioner angående översyn av bestämmelserna rörande samhällets hjälpverksamhet m. m. I en av dessa motioner, II:171 av herr Nordström i Kramfors m. fl., påyrkades bl. a. att återbetalningsskyldigheten i fråga om fattigvården i allmänhet skulle slopas samt att i fattigvårdslagen skulle intagas konkreta stadganden om de ekonomiska betingelser, under vilka en försörjningspliktig skall leva för att kunna åläggas fullgörandet av sin försörjningsplikt.

På hemställan av andra lagutskottet (utlåtande nr 50) beslöt riksdagen dels i anledning av vissa motioner, bland dem motionen II:171 i förstnämnda del, att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en översyn av lagstiftningen rörande samhällets hjälpverksamhet, dels ock att motionen II:171 i sistnämnda del icke skulle föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Efter bemyndigande av Kungl. Maj:t den 17 december 1937 har chefen för socialdepartementet den 3 januari 1938 utsett en kommitté, *socialvårds-kommittén*, med uppdrag att verkställa en översyn av socialvården.

Den 10 juli 1936 uppdrog Kungl. Maj:t åt statens inspektör för fattigvård och barnavård att i anledning av 1936 års riksdagskrivelse verkställa erforderlig utredning samt inkomma med förslag till de ändrade bestämmelser, vartill utredningen kunde giva anledning.

Fattigvårds- och barnavårdsinspektören överlämnade därefter den 8 februari 1937 utredning i ämnet jämte förslag till vissa ändringar i 65 § fattigvårdslagen och 68 § 2 mom. barnavårdslagen. Såsom mönster för inspektionens förslag hade tjänat ett förslag, som framställt av svenska landskommunernas förbund i yttrande till andra lagutskottet över de år 1936 väckta motionerna. I detta yttrande hade föreslagits ett tillägg till 65 § fattigvårdslagen av t. ex. följande lydelse: »eller där synnerliga skäl tala mot bifall till ersättningsanspråket», eventuellt med angivande dessutom av några exempel på sådana »synnerliga skäl». En lagändring av denna innebörd syntes — hade det anförts i yttrandet — väl ansluta sig till uttrycket i 63 § fattigvårdslagen: »i den mån styrelsen icke finner skäl till eftergift» och resultatet av en sådan lagändring komme sannolikt att i stort sett motsvara vad man redan med sistnämnda stadgande förmodligen avsett att vinna. I yttrandet hade dessutom ifrågasatts en övergångsbestämmelse, som möjliggjorde för den försörjningspliktige att utan hinder av tidigare meddelat utslag få sin betalningsskyldighet för framtiden ånyo prövad enligt lagens nya lydelse. Ehuru något därom icke sagts i yttrandet, torde — framhöll inspektören — en sådan ändring av 65 § fattigvårdslagen nödvändiggöra en motsvarande ändring av 68 § 2 mom. andra stycket barnavårdslagen. Vad anginge avfattningen av de ifrågasatta tilläggen till sistnämnda lagstadganden vore frågan, huruvida det kunde anses tillräckligt att införa bestämmelse om »synnerliga skäl» såsom hinder för bifall till ett framställt ersättningsanspråk eller om dessutom även skulle angivas exempel på sådana skäl. Inspektören

erinrade om några fall, i vilka han ansåge synnerliga skäl föreligga till varsamhet vid utkrävande av ersättning för lämnad vård. Ett närmare studium av dessa fall syntes honom giva vid handen, att det skulle möta rätt stora svårigheter att i lagtext angiva, under vilka förutsättningar ett i sådant fall framställt ersättningsanspråk icke borde bifallas. Å andra sidan syntes honom risken av ett så allmänt hållet stadgande som det föreslagna icke vara av betydelse att få hindra en önskvärd lagändring. Vid en framtida tillämpning torde alltid vad som under det förberedande arbetet anförts i fråga om stadgandets innebörd komma att tjäna till ledning och förhindra ett alltför starkt beskärande av försörjningspliktigs ersättningsskyldighet.

Beträffande innehållet i övrigt i fattigvårds- och barnavårdsinspektörens utredning får utskottet hänvisa till den redogörelse, som lämnats i propositionen (sid. 7—11).

De av fattigvårds- och barnavårdsinspektören föreslagna lagändringarna tillstyrktes i princip av flertalet hörda myndigheter och sammanslutningar. I vissa av de yttranden, som inhämtades över förslaget, gjordes emellertid erinringar mot avfattningen av de föreslagna lagtilläggen. Sålunda ifrågasatte *svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet*, att det måhända borde angivas, att »synnerliga skäl av social eller personlig art» skulle utgöra hinder för ersättnings uttagande. Med anledning av framställda förslag, att innebörden av orden »synnerliga skäl» skulle förtydligas genom exemplifiering, förklarade förbundet — liksom även *socialvårdskommittén* — att det kunde befaras, att en i lagen införd exemplifiering snarast skulle begränsa myndigheternas frihet att i särskilt ömmande fall eftergiva ersättningskrav. — *Länsstyrelsen i Örebro län* föreslog, att tillägget måtte avfattas sålunda: »eller eljest i särskilt undantagsfall ett bifall till ersättningsanspråket måste anses uppenbart obilligt». — *Länsstyrelsen i Malmöhus län* framhöll bl. a., att det av fattigvårds- och barnavårdsinspektören föreslagna tillägget måste omformuleras så att garantier skapades för en enhetlig tillämpning. — *Länsstyrelsen i Uppsala län* avstyrkte på anförda skäl ändring och ansåg för övrigt avfattningen av det föreslagna tillägget så oklar, att ojämnhet i praxis därav torde framkallas. Skulle man söka förtydliga stadgandet genom exemplifiering, kunde detta icke ske utan en mera ingående undersökning än den föreliggande. Svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet har vidare påpekat, att den föreslagna uppmjukningen av 65 § fattigvårdslagen och 68 § 2 mom. barnavårdslagen borde få till konsekvens en motsvarande åtgärd beträffande 17 § lagen om förskottering av underhållsbidrag till barn, vilket stadgande mycket nära anslöte sig till förstnämnda båda bestämmelser.

I fråga om innehållet i övrigt i yttrandena finnes en redogörelse i propositionen (sid. 12—17).

Föredragande departementschefen, statsrådet Forslund, har i yttrande till statsrådsprotokollet i samband med propositionens avlåtande anført bl. a. följande:

Av den i det föregående lämnade redogörelsen framgår, att en kommitté av särskilda sakkunniga — socialvårdskommittén — under år 1938 blivit tillsatt med det omfattande uppdraget att verkställa en översyn av den svenska socialvården och framlägga därav föranledda förslag. Det synes mig uppenbart, att under den tid, då denna kommittés utredningsarbete pågår, lagstiftningsåtgärder rörande till fattigvårds- och barnavårdslagstiftningen hörande spörsmål böra undvikas, därest ej särskilt starka skäl motivera desamma samt möjlighet förefinnes att genomföra ändringarna utan att föregripa den pågående utredningen. I fråga om de av fattigvårds- och barnavårdsinspektören framlagda förslagen till ändringar av 65 § fattigvårdslagen och 68 § 2 mom. barnavårdslagen har socialvårdskommittén ansett skälen för desamma så starka, att de kunde anses motivera ett omedelbart genomförande. Detsamma är förhållandet beträffande den av svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet föreslagna ändringen av 17 § lagen om förskottering av underhållsbidrag till barn. — — — Efter övervägande av de skilda lagändringsförslagen finner jag mig kunna i princip giva min anslutning till den uppfattning, åt vilken socialvårdskommittén givit uttryck.

På sätt som anförts av fattigvårds- och barnavårdsinspektören, vars uppfattning därutinnan delats i flertalet yttranden, bland annat av socialvårds-kommittén, synas i mål angående ersättningsskyldighet för utgiven fattigvård eller barnavård sådana omständigheter av social eller personlig art i vissa fall föreligga, att framställt ersättningsanspråk borde av myndigheterna ogillas. Möjlighet härtill förefinnes emellertid ej enligt gällande lagregler. Andra lagutskottet har i sitt av 1936 års riksdag godkända utlåtande påvisat några sådana fall, avseende förhållandet mellan barn och föräldrar, svärson och svärföräldrar samt make och andra makens barn. Även andra sådana fall kunna emellertid tänkas förekomma, t. ex. i förhållandet mellan föräldrar och vuxna barn, och jag finner med hänsyn därtill lämpligt, att — i överensstämmelse med föreliggande förslag till ändring av 65 § fattigvårdslagen och 68 § 2 mom. barnavårdslagen — en allmän möjlighet lämnas att i samtliga de fall, å vilka dessa lagrum äro tillämpliga, taga hänsyn till ej blott rent ekonomiska skäl utan även synnerliga skäl av annan art.

I enlighet med fattigvårds- och barnavårdsinspektörens förslag, vilket utan ändring tillstyrkts av socialvårdskommittén, finner jag lämpligt, att tillägg göras till 65 § fattigvårdslagen och 68 § 2 mom. andra stycket barnavårdslagen. Härigenom bliva emellertid de nya bestämmelserna icke tillämpliga å de fall, som avses i tredje stycket av samma moment. För att uppnå sådant resultat och för att tillika vinna, att föreskrifterna, vilka på sätt nyss anförts synas böra vara allmängiltiga, bliva tillämpliga även å de fall, som behandlas i fjärde stycket av momentet, hava särskilda bestämmelser härom upptagits i ett nytt femte stycke. Ett motsvarande stadgande har införts i 17 § lagen om förskottering av underhållsbidrag till barn, vilken paragraf avfattats efter mönster av 65 § fattigvårdslagen och däremot svarande bestämmelse i 68 § 2 mom. barnavårdslagen.

Ett närmare angivande av vad som skall förstås med »synnerliga skäl» har under utredningen i allmänhet avstyrkts, bland annat av socialvårds-kommittén, och läres icke böra ifrågakomma.

Lagändringarna torde lämpligen kunna träda i kraft den 1 april 1939. Med hänsyn till att beslut, avseende fattigvård eller barnavård, belöpande å tid efter nämnda dag, vid lagens ikraftträdande kunna hava dessförinnan fattats av myndigheterna, föreslår jag, att beträffande ändringarna av fattigvårds- och barnavårdslagarna upptagas övergångsbestämmelser, enligt vilka frågor

om skyldighet att utgiva ersättning för sådan vård skola få upptagas till ny prövning samt avgöras med tillämpning av bestämmelserna i de ändrade lagrummen i deras nya lydelse. Jag finner sålunda icke skäl föreslå bestämmelser, vilka skulle möjliggöra ändring av beslut rörande ersättningsskyldighet, som avser tid före de nya lagarnas trädande i kraft. Beträffande ändringen av 17 § lagen om förskottering av underhållsbidrag till barn torde övergångsbestämmelser icke erfordras.

Utskottet. Enligt gällande lagstiftning må anspråk på ersättning för utgiven fattigvård och barnavård icke bifallas av de dömande myndigheterna, där den ersättningsskyldige genom att återbetala kostnaden eller någon del därav kan antagas komma att sakna nödiga medel till underhåll för sig och de sina. Däremot finnes ej någon möjlighet att, då särskilda omständigheter av social eller personlig art föreligga, ogilla framställt ersättningsanspråk. Syftet med förevarande proposition är att öppna en sådan möjlighet. Vidare föreslås en ändring i lagen om förskottering av underhållsbidrag till barn, varigenom barnavårdsnämnd skulle tillerkännas befogenhet att under enahanda omständigheter eftergiva sin rätt att återkräva bidragsförskott.

De föreliggande ändringsförslagen hava erhållit sådan avfattning, att hänsyn kan tagas även till »synnerliga skäl» av annan art än nyssnämnda rent ekonomiska. Under förarbetena till lagförslagen har från vissa håll påpekats, att lagtexten icke borde få en så allmän avfattning eller att däri till ledning vid tillämpningen borde angivas vissa exempel på de skäl, som åsyftas. Häremot har invänts, bland annat av socialvårdskommittén, att ett närmare angivande av vad som skall förstås med »synnerliga skäl» skulle begränsa myndigheternas frihet att i särskilt ömmande fall eftergiva ersättningskrav. Enligt utskottets mening måste denna invändning anses befogad. I likhet med föredragande departementschefen anser utskottet därför, att de nya föreskrifterna böra erhålla en allmän avfattning och att någon exemplifiering av fall, som omfattas av dem, icke bör göras i lagtexten.

På grund av vad sålunda anförts och då starka skäl tala för att ifrågasätta översynen av socialvården, får utskottet hemställa,

att förevarande proposition måtte bifallas av riksdagen.

Stockholm den 17 februari 1939.

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Norman*, *Linder**, *Löfvander**, *Knut Petersson**, *Olof Carlsson**, *Sten*, *Wistrand* och *Ekströmer*;

från andra kammaren: fröken *Hesselgren*, herrar *Olovson* i Västerås, *Skoglund*, *Pettersson* i Hällbacken och *Sandström*, fru *Nordgren* samt herrar *Gardell* och *Holm*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herr *Wistrand*.
